

אהבה רבה

ביאור ברכת אהבה רבה,
ובמעלת התפילה על
הלימוד

ליקוט מתוך שיחות

נכתב ע"י אחד השומעים

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב: רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק:

פ. כץ: רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול: 0556792223

אזור הנגב

0548530503

מודיעין עלית:

הרב מרדכי פרקש / שאג"א 9
0527160501
בנאות הפסגה 05331-09964

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

תוכן הענינים

א.....	התעוררות לכונה מיוחדת בברכת אהבה רבה
ב.....	ביאור בברכת אהבה רבה
יב.....	ביאורים בהרחבה
יב.....	התעוררות לכוונה בברכה זו
יג.....	בברכת אהבה רבה
יג.....	אהבת עולם
יד.....	להבין ולהשכיל ...
טו.....	לשמור ולעשות ולקיים
טז.....	ביאורים בשאר הבקשות על לימוד התורה
יז.....	בתפילת שמונה עשרה
כ.....	ברכות התורה
כ.....	מעלת ברכות התורה
כא.....	עיקר ברכת התורה
כג.....	ביאור הברכות
כט.....	התפילה על הלימוד
כט.....	מעלת התורה שהתקבלה ע"י התפילה
לא.....	להתפלל על התורה,
לב.....	לחזק את הרגשת הבקשה והציפיה האמיתית

התעוררות לכוונה מיוחדת בברכת אהבה רבה

כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו יערות דבש וז"ל "ובדוק ומנוסה, אם יתפלל אדם שחרית וקריאת שמע בכוונה, שבו ביום יזכה לדבר מצוה ויצליח בעסקיו, ואף שלשעה יחשוב שאינו, בסופו ימצא שכן הוא, ואין צריך לומר **שיצליח בו ביום בתורה**, ומצוה גוררת מצוה, וכן להיפך, אוי לי על שברי, בעת שאיני מתפלל בכוונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהיפך אם אזעק ואשוע לה' מקירות לבבי בתפלה לחונני דעה כי דלותי עד מאוד בעו"ה, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתו. ולכן עם נבון וחכם, אל תאמרו הא דעדיף זה מחבירו לרוב שכלו ועוצם חכמתו ובינתו, לא כן הוא, שקר נחלתם, רק מתת ה' הוא, כאשר נוחיל טובו וחסדו הגדול ברב תפלה ותחנונים, **ואין לך דבר שמזכה לאדם להשיג ישרות התורה** ולפענח מצפונים בדרכי יושר ואמת, אלא להתפלל לה' בדמע שישוב וירחמנו כי אל שומע תפלה הוא וקרוב לכל קוראיו באמת". עכ"ל.

וז"ל הרב זללה"ה במכתבי התעוררות "מה גודל החסד שניתן רשות לכל אדם לדבר אל מלך מלכי המלכים הקב"ה ולבקש מלפניו על כל חפצו.

אם כן אפוא מה גודל החיוב לבקש אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, כי זה כל האדם בזה ובבא.

והנה תיקנו חז"ל ברכת אהבה רבה הכוללת כל הדברים שהם חובת האדם בעולמו ואשרו בנצח נצחים, ומן הראוי להתפלל ברכה זו בכונה יתירה ובדביקות לנותן התורה, ויותר ממה שאנו מבקשים לקבל, הקב"ה חפץ לתת, ועם התפלה בכונה נוצר רגש שהתפלה נתקבלה, ונפתח פתח כפתחו של אולם לאהבה ויראה וללמוד וללמד ולשמור ולעשות, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, עכ"ל.

וכן כתבו השל"ה והמ"ב לכוין מאוד בברכת אהבה רבה, [ומובאים דבריהם להלן בהוספות], - ומי ששמע את הרב זללה"ה בברכת אהבה רבה, ברגשי תחנונים ובכיות, בדביקות מיוחדת, היה מתעורר גם כן, והיה נהפך כל בית הכנסת ל"שוועת תחנונים".

והגרע"א ז"ל ביו"ד סי' שע"ו הביא סגולה להנצל משכחה לומר מאהבה רבה עד באהבה, עיי"ש שהביא כן למי שקרא כתב שע"ג הקבר שקשה לשכחה, - וכן אפשר לנהוג כן בכל עת מצוא כשמתעורר רצון להתפלל על הצלחה בתורה ומצוות, לומר ברכת אהבה רבה, [וכן במקומות וזמנים המסוגלים יותר], אלא שיש ליזהר שלא לחתום בשם, אלא ברוך הבורח בעמו ישראל באהבה, או לומר רק עד ברוך כדמשמע מהגרע"א ז"ל.

ביאור בברכת אהבה רבה

אהבה רבה, אהבת עולם - בגמרא ברכות י"א ב' יש מחלוקת אם אומרים אהבה רבה או אהבת עולם, וכתבו בתו' שם

דלכך נהגו לצאת ידי כולם לומר בבוקר אהבה רבה ובערב אהבת עולם, ונוסח ספרד בשניהם אומרים אהבת עולם.

ושניהם מדגישים את גודל האהבה, דאהבת עולם היינו אהבה שהיא לעולם, קשר שאין לו ניתוק לעולם, קשר שהוא לעולם כבר מתחילתו קשר אחר הוא, ואהבה רבה היינו אהבה גדולה - מדגיש את גודל האהבה.

ובזהר מבואר דלשון אהבה רבה היינו אהבה שלימה שאינה תלויה בדבר, [ואמנם שם מיירי באהבה שאוהב את ד' גם כשאנו שרוי בטובה, וכן מתפרש גם בברכה זו], אהבה רבה גם כשאין עושים רצונו.

אהבת עולם - יש הבטחה של אהבה שנשארת לעולם, כי לא יטוש ד' עמו בעבור שמו הגדול, וזה לא משתנה לעולם, שהקב"ה קשר את ישראל שיהיו חלק משמו הגדול, וכל יצירתם של נשמות ישראל נחצבו משמו הגדול, אבל באמת מלבד ההבטחה לגבי העתיד שתשאר האהבה לעולם הרי קשר שאינו עשוי לינתק לעולם הרי הוא סוג קשר אחר מתחילתו.

חמלה גדולה - היינו שריחמת וחמלת עלינו וקיימתנו ברחמים גדולים, כמו שכתוב וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו.

גדולה - ולפי מה שביארנו אהבה "רבה" גם כשאין עושים רצונו, כך גם חמלה גדולה רחמנות גם כשאין אנו ראויים.

ויתירה - היינו חמלה מופלגת, הרבה יותר ממה שמגיע, הרבה יותר ממה שניתן לתאר בחמלת בשר ודם.

בעבור אבותינו – היינו אבותינו שהיו בדור המדברא, ובטחו בד', לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, אף שהיו להם ניסים גדולים ביציאת מצרים היה צריך ביטחון לילך כך מבלי לידע מה יאכלו, והמן התחיל לרדת רק חודש אחר כך בט"ו אייר, וגם המן היה יורד להם פעם ביום, מבלי לידע מה יהיה מחר.

שבטחו בך – אבותינו ניתנה להם התורה בשכר הבטחון.

ותלמדם חוקי חיים – ותלמדם היינו מלבד נתינת ספר התורה שבכתב ובע"פ שילמדו בה, אלא גם "ותלמדם", לימדת אותם כמלמד, בהסבר והבנה באופן שיוכלו להבין.

כן תחננו – אנו מבקשים שבזכות אבותינו תחננו במתנת חינוך ותלמדנו, אע"פ שאין אנו בדרגת הבטחון כראוי, – ותחננו כולל גם שתתן לנו את הלימוד בחן ובחנינה, ככל הפירושים במידת "חנן" מי"ג מידות.

ותלמדנו – קיבלנו כבר את התורה, ואנו מבקשים "שתלמד" אותנו את התורה.

אבינו (ה)אב הרחמן – שמעתי בשם הגר"מ שולמן ז"ל שאנו מזכירים בבקשה זו כמה לשונות של רחמנות, "המרחם

א. ואף שבדרך כלל אבות היינו ג' אבות, כמבואר ברכות ט"ז ב' אין קורין אבות אלא לשלשה, מ"מ כאן לפי עניינו קאי על אותם שקיבלו את התורה, וכיון שכולל כל כלל ישראל אין בזה חיסרון של אין אומרים אבות אלא לשלשה, דכאן הכונה על אבותינו כולם, ושם הכונה זכות פרטית, מיהו גרסת הרמב"ם ותלמדנו חוקי חיים, ולפ"ז מתפרש בעבור אבותינו על האבות, שבזכות האבות לימדתנו בסיני חוקי חיים.

ב. ולמדנו מזה שהבטחון מזכה את האדם בקבלת התורה.

ג. הנוסח הנכון אבינו אב הרחמן, והה"א נוסף על ידי מדפיס אחד משובש,

רחם עלינו", כאדם שטובע בנהר וצועק "הצילו", ונלמד מזה כמה רחמנות הוא כל חוסר בידיעת התורה.

המרחם - הרחמן זהו התואר, והמרחם זו פעולת הרחמים.

ותן בליבנו - היינו שיתן בליבנו השכל והיכולות והרצון
לעשות כל חובותינו.

להבין - היינו שנזכה להבין ההבנה היסודית במה שכתוב בתורה.

ולהשכיל - היינו להוסיף מתוך ההבנה של מה שכתוב, דברים חדשים שהשכל מבין ומחדש מתוך ההבנה, א"נ כמו שמפרש הרוקח, וז"ל **להבין** - שנבין דבר מתוך דבר בהלכה. **ולהשכיל** - להצליח בדברי תורה, עכ"ל, ולשון הפסוק "ולהשכיל באמיתך".

יש בכלל כונת הברכה, שנזכה להבין ולהשכיל, באופן שנוכל על ידי זה לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, וכמו שאמרו הלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ועיין עוד בביאורים בהרחבה.

לשמוע - לאחר שביקשו להבין ולהשכיל מבקשים אנו לשמוע, ואמנם שמיעת האוזן זהו אחד מקנייני התורה, אבל יש בזה עוד משמעות דיש לפעמים שחסר את ידיעת ה' א - ב' האמיתית, ואדם לומד ומבין ומשכיל, ולבסוף מתברר שבכלל לא זה מה

ובאמת גם אין זה נכון לומר "ה"אב, דמתפרש ביחס לאחרים כאילו שמתוך כמה אבות אתה הוא האב הרחמן, בה"א הידיעה דהיינו היותר מכובד מהם, ואילו כשאומרים "אב הרחמן" מתייחס להקב"ה בפני עצמו.

ד. וכלשונו ז"ל "כמה צריך לצעוק "הצילו" על כך שלא יודעים את התורה.

ה. ולאומרים ותן בליבנו בינה מתפרש על בקשת השכל לכל זה.

שכתוב כאן, וזהו "לשמוע" היינו לדעת את הדברים כפי האמת שנאמרו.

לפעמים אדם עמל ומעמיק בדברים שקרא, אבל בשעת קריאתו ייחס בטעות שנאמרו כאן דברים אחרים, ונמצא עמל להבין דבר שלא נאמר, לכך מבקשים "לשמוע", שנבין נכון את משמעות הדברים ואחר כך נזכה ללומדם, ולא נטעה לייחס את הדגש על דבר מסויים שאינו עיקר מה שנאמר כאן.

ויש בזה ביאור כקנין שמיעת האוזן עיין בהערה ממה שנתבאר במקום אחר.

ללמוד - שתהיה לנו הזכות ללמוד, שזה הכרחי לידיעת התורה, שאין מושג של לזכות לידיעת התורה בלא עמל, - בקשה שיהיה לנו שֶׁכָּל ללמוד, ורצון וכל הסיבות הנצרכות לזה.

וללמד - שיהיו לנו הכשרונות לדעת ללמד אחרים, וצריך לזה בקשה מיוחדת משום שיש הרבה שיודעים ללמוד ואינם יודעים ללמד וּכְדַבְּרֵי הָאֲבֵן עֲזָרָא עַל הַתּוֹרָה עַל הַפְּסוּק "וְלִהְיוּתָּם נֶתַן בְּלִיבּוֹ" כִּי יֵשׁ חֲכָמִים רַבִּים שֶׁהֵם קָשִׁים לְהוֹרֹת לְאַחֲרֵיהֶם, וְשֶׁנִּזְכָּה לְלַמֵּד בְּפוּעַל וְכִמוֹ שֶׁמִּבּוֹאֵר בְּגִמְרָא שֶׁבִּיקֶשׁ יַעֲבֹץ, "וְהָרַבִּית גְּבוּלִי בְּתַלְמִידִים".

ו. בקנין שמיעת האוזן ביאר הרב זללה"ה ב' פירושים, א' להשמיע לאוזניו. ב. לשמוע מה שחבירו אומר, והחזו"א כותב שעיקר העלייה להבין דעת הניגוד תמיד, ואחר להבין ולהשכיל אומרים לשמוע ואח"כ ללמוד וללמד, דהיינו שמיעת האוזן וקליטת הדברים יפה בלב.

ועצם הללמד, זהו מעיקרי ידיעת התורה וכמו שאמרו עירובין נ"ג א' רבינא אמר בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם, בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתן בידם.

ובכלל ללמד גם שנזכה לבהירות הדברים, באופן שנדע כיצד לאומרם, וכמו שביארו בשם הרב זללה"ה במקום אחר.

לשמור – היינו שנשמר מלעבור על לא תעשה, וכמבואר בעלמא שכל מקום שנאמר השמר היינו לא תעשה.

ולעשות – לעשות מצוות עשה, ויש דרגות רבות במה שאפשר לזכות ב"לעשות", ואנו מבקשים לזכות לעשות הכל בשלימות.

ולקיים – פירש הרב זללה"ה ב' פירושים הפירוש האחד כמו ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת, שמשתדל לעשות מעשים לקיום התורה בכללותה, כגון שמשגיח להעמיד מלמדי תינוקות ולסלק המפריעים, הפירוש השני שנזכה בתוצאות שנתקיימה המצוה באמיתתה, היינו שיצא הדבר לפועל במציאות, שבאמת נזכה לקיים, ולא רק שנצא ידי חובתינו בהשתדלות לקיום המצוה, למשל אדם טרח במצות חסד לרעהו בדבר פלוני שחשב שהוא נצרך לרעהו, ולבסוף התברר שלא היה צורך במה שעשה, או שלא התקבל אצלו בטוב ולא יצא לטובה, וכמו שמצינו בגמרא שצריך זכות לעשות צדקה עם בני אדם מהוגנים, הרי אותו אדם "שמר ועשה", משום שעשה את חובתו אבל לא זכה "לקיים", וכן אדם שמקיים מצוה ככתבה, אבל לא זכה לס"ד שיצליח השלימות כפי שצריך, או אדם אדם הניח תפילין וחשב

ז. פרש"י דגלו מסכתא – למדו לאחרים, כך שמעתי, לישנא אחרינא מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן, עכ"ל.

שהם כשרות, ולא היה מחוייב לבודקם, ולבסוף נתברר שהיה בהם מחק או טשטוש, ונמצא שלא זכה לקיים אף ששמר ועשה כדיו, ועל זה אנו מבקשים שנזכה שהשתדלותנו בענין המצוות תהיה באופן של "לקיים". – ועיין עוד להלן בביאורים בהרחבה.

את "כל" – שנזכה לדעת ולקיים, את "כל" התורה, שהרי יש דרגות בקיום מצוות ידיעת התורה, ויש שמקיים זאת בקריאת שמע שחרית וערבית, ואנו מבקשים שלא נצא ידי חובתנו במעט, אלא נזכה לידיעת כל התורה ולקיום כל הנלמד מהתורה, שמזה לומדים רצון ד' בכל ענייני העולם.

דברי "תלמוד" תורתך – שנזכה לכל חלקי השלימות, בחלק הלימודי והקיומי, וגם ב"תלמוד" הדברים שנוספו והתחדשו.

באהבה – שנעשה הכל מאהבה, ולא כבעל כרחו, אינו דומה לומד בשמחה, ללומד בגלל שמחוייב, זהו סוג לימוד אחר.

והאר עינינו בתורתך – זהו לראות דברים נוספים בתוך מה שכבר יודעים, פתאום מגלים שכתוב באותו המשפט הידוע כבר, הרבה מעבר למה שהיה ידוע, פתאום אורו העיניים, ולעולם יש מה להאיר עיניים בכל נושא כשלעצמו "עוד משהו", וכמו שאמרו בש"ס "אנהירינהו לעיינין ממתניתין", אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותה, והיינו לאחר שכבר ידעו המשנה, גילו דברים נוספים שכתובים בה.

ויש בכלל והאר עינינו גם לידיעת הנסתר שבתורה, [כמו שביאר בנפש החיים שהוא נקרא נסתר בגלל שגם לאחר שידועים את הנסתר הרמוז כאן, אינו כתוב בגלוי, אלא מבינים ורואים איך שהוא מוסתר, מה שאין כן בחלק הנגלה שאחרי שמבינים

הוא גלוי, וגם בחלק הנגלה יש לעולם דרגות נוספות בגילוי והבנתו.

ודבק ליבנו במצוותיך – יש דרגות בדביקות ותשוקה למצוות, התשוקה למצוות דברים רוחניים היא הרבה מעבר ל"ותדבק נפשו" בדברים גשמיים, ואנו מבקשים שנזכה לדביקות הזו, [ועיין במכתב הרב זללה"ה במהות אהבת ד', מהי דביקות בעצם קיום המצוות].

ויחד לבבנו לאהבה וליראה – שיהיה לנו רק את הרצון הזה, שכל ליבנו יהיה מיוחד לרצון הזה, ולשון הפסוק בתהילים פ"ו "הוריני ד' דרכך אהלך באמתך, יחד לבבי ליראה שמך".

"את" שמך – לרבות אהבת ויראת תלמידי חכמים, וכמו שאמרו בגמרא עד שבא רבי עקיבא ולימד את ד' א' תירא לרבות תלמידי חכמים.

ולא נבוש לעולם ועד – יש בזה משמעות שלא נבוש בעולם הזה, ויש בזה משמעות לעולמי עולמים ולנצח נצחים, וכשהיה הרב זללה"ה אומר "ולא נבוש לעולם ועד" ברגש ובבכיה, היה ניכר בחוש שכונתו לנצח נצחים ולעולמי עולמים

ח. הגירסא הנכונה היא "את" שמך, שכך היה כתוב בכל הנוסחאות, ומה שהורגלו לומר לאהבה וליראה שמך, הוא משום שבדפוס אחד נשמט כן כנראה בטעות, [כי לא הוזכר שם שהוא משמיטו, אלא שהיה חסר תיבה זו, ועד אותו דפוס לא נמצא נוסח שמוחק תיבת את, ויש נוסחאות מאוחרות שהעתיקו ממנו כי חשבו שזהו הנוסח הנכון, אבל היות ובתורה כתוב "את" על אהבת ויראת ד' למה נשמיטנו אנו מהבקשה, ובפרט שאין לנוסח זה מקור כלל.

וכמבואר בגמרא על רב עמרם חסידא שאמר לתלמידיו כשניצל מעשיית עבירה באופן שנתבזה בה, "מוטב שתתביישו ממני בעולם הזה ולא תתביישו ממני בעולם הבא.

ובמדרש תהלים מזמור עא (לדוד) בך ד' חסיתי אל אבושה לעולם. זה המזמור סמוך לדברים של מעלה, אמר דוד רבונו של עולם אם כן ההבטחה, בך ד' חסיתי אל אבושה לעולם, וכי לא נתביישו ישראל בעולם הזה שאמר אל אבושה לעולם, אלא אמר דוד דיינו שנתביישנו בעולם הזה, ולא נבוש לעולם הבא, וכן ישעיה אמר ישראל נושע בה' תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד.

ובברכות ט"ז ב' רבי זירא בתר דמסיים צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ד' אלקינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו.

ויש גם משמעות שנדע את התורה כמ"ש "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך".

כי בשם קדשך הגדול – זהו תחילת ענין חדש, וביאורו היות ובשם קדשך בטחנו לכן תזכה אותנו בגאולה, ונגילה ונשמחה בישועתך, (וברמב"ם יש אריכות בנוסח הברכה כאן).

ותוליכנו קוממיות לארצנו – זוהי גאולה שלימה, לא תחת המלכויות, שהרי מבואר שאף בזמן בית שני לא היה זה מצב של "קוממיות", שהיו תחת שלטון הגויים.

פועל ישועות – היינו לתקן קלקולינו המונעים את הישועה, ואחר כך להושיע, ולכן הוזכר כאן לשון "פעולה" זהו יותר מן הבריאה שנבראה במאמר בלבד.

וקרבתנו לשמך הגדול – כמו ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת, שעם ישראל הם הנקראים עם ד', ורק בהם מתרבה כבודו, ורק בהקדשתם מתקדש שמו, ורק בברכתם ובתודתם הוא חפץ.

סלה – והבטחה זו וקשר זה נעשה "סלה" לעולמי עולמים.

באמת – בהבטחה גמורה.

ואפשר לפרש ששמך הוא הגדול סלה ובאמת.

להודות לך – תכלית הבריאה שנאמין בא-לוקינו, ונודה אליו שהוא בראנו, כלשון הרמב"ן, ועכשיו קרבנו לשמו הגדול שרק עם ישראל המיוחד להודות לו, ושרק בתודתם הוא חפץ, וכל ברכה היא כתודה על הטובה שנאמר בה, וכאן אנו מודים על שבחר בנו באהבה.

וליוחדך באהבה – זה קאי על מצות קריאת שמע, במה שאנו זוכים לקבל עול מלכות שמים ולומר ד' אחד.

הבוחר בעמו ישראל בעמו באהבה – ז"ל תיקוני זוהר תקונא קדמאה דף י"ח א' "כי עזה כמות אהבה תקיפא איהי אפרשותא דקודשא בריך הוא ושכינתא מישראל כפרישו דנשמתא ורוחא ונפשא מגופא ותו כי עזה כמות אהבה כד ישראל מייחדין שמא דקודשא בריך הוא ברחימו ואמרי הבוחר בעמו ישראל באהבה".

ביאורים בהרחבה

התעוררות לכוונה בברכה זו

ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים, ובעלי מדות טובות, ויכוין **מאוד בברכת אהבה רבה** בתורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכן כשאומר בובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. (משנ"ב סימן מז סק"י)

ותמיד תהיה תפלה שגורה בפי אב ואם, להתפלל על זרעם, שיהיו לומדי תורה, וצדיקים, ובעלי מדות טובות, ויכוין במאד על זה בברכת התורה - 'ונהיה אנחנו וצאצאינו' כו', וכן בברכת אהבה רבה - 'אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו' כו', יחשוב גם כן על זרעו וזרע זרעו עד עולם. וכן כשאומר 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה', בכל מקומות כאלה יעשה תפלתו קבע, בכל לבבו ובכל נפשו. וכן איתא בילקוט (שמעוני ח"ב רמז תשכ"ט) בפסוק (תהלים לז, ג) 'בטח בה' וגו', זה לשונו: תנא דבי אליהו, מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, והיו לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקבות, ובכל יום היה מתפלל ומשתטח ומלחך עפר בלשונו, כדי שלא יבוא אחד מהם לידי עבירה ולא לידי דבר מכוער. אמרו, לא יצאת אותה שנה שלמה, עד שבא עזרא והעלה הקדוש ברוך הוא את ישראל מבבל, והעלה אותו כהן, ולא נכנס (אותו) [הכהן לעולמו, עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו עד חמישים שנה,

ואחר כך נכנס לעולמו, ועליו הוא אומר (תהלים לז, ג) 'בטח בה' ועשה טוב' כו', (עכ"ל הילקוט).

(של"ה שער האותיות אות דל"ת - דרך ארץ)

בברכת אהבה רבה

אהבת עולם

אהבת עולם - וז"ל תנא דבי אליהו רבה פרשה ז' "לא נאמר אהבה רבה אלא אהבת עולם, ושמא תאמר אהבה שאהב הקדוש ברוך הוא אהבת שלש שנים היא, או אהבת עשר שנים היא, או אהבת מאה שנים היא, אינה אלא אהבה לעולם ולעולמי עולמים, לכך נאמר ואהבת עולם אהבתיך וגו', משל למלך בשר ודם שהיה יושב על כסאו והיו עבדיו עומדים לפניו, ונתן עיניו במי שהוא אוהבו, תפסו בידו והכניסו בחדרי חדרים שלו, לכך נאמר משכני אחריו נרוצה, כנסת ישראל אומרת לו, הביאני הקדוש ברוך הוא בחדרי חדרים שלו ולא הביא לכל אומה ומלכות, לכך נאמר הביאני המלך".

וגרסת הרי"ף והגאונים בגמרא, "ורבנן אמרי אהבת עולם תניא נמי הכי אין אומרים אהבה רבה אלא אהבת עולם", ומחלוקת אמוראים היא בגמרא, וכתב הגר"א שטעות סופר היא בגמרא שלנו, דלגרסת הרי"ף רבנן הם האמוראים שחלקו על רב יהודה אמר שמואל, והלכה כמותם, ולכן קבעו הלכה שהנוסח אהבת עולם.

להבין ולהשכיל ... לשמור ולעשות ולקיים

שנינו באבות פ"ד מ"ה ר' ישמעאל בנו [של ר"י בן ברוקא] אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, והלומד ע"מ לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ופי' רבינו יונה דודאי גם הלומד ע"מ ללמוד לומד ע"מ לעשות, דאל"כ ודאי שאין מספיקין בידו לא ללמוד ולא ללמד, אלא הלומד ע"מ ללמד לומד באופן שיוכל לעשות הדברים כפסטרן ומשמעון, ולא שיטרח ויעיין הרבה אולי ימצא איסור בדברים המותרין, והלומד ע"מ לעשות דעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמיתת הדברים, ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולנהוג עצמו ע"פ האמת, למדנו מדבריו שיש שתי אפשרויות בדרך הלימוד, ולכאורה זה שייך גם בקדשים וטהרות, אע"פ שאין בהם ע"מ לעשות, שיש לומד בדרגת ידיעה כזו שיוכל להעביר הדברים לדורות הבאים, ולא דוקא ע"מ ללמד תלמידים, אלא דרגת ידיעה בלימוד שמספיקה להעביר את הדברים כמשמעון, ויש לימוד יסודי יותר שמעמיק לברר הדברים מיסודם, באופן שיתכן שישתנו הדברים ממשמעותם השטחית.

ואמנם כן, הדבר ניכר לעין שכל הלומד בדרך של ע"מ לעשות כפי' הנ"ל, הרי הלימוד משפיע עליו לשמור ולעשות, וכמו שביאר מרן זללה"ה באגרות שכל סגולות לימוד התורה נאמר על עמלה, אבל הלימוד הזה דורש זמן רב, בפרט לצעירים שהם בתחלת דרכם, וככל שמוסיפים לעמול מגיעים במהירות יותר, ועכ"פ צריך תחבולות איך להספיק יותר בזמן הקצר שיש לנו בימי שנותינו.

לשמור ולעשות ולקיים

בברכת אהבת רבה... לשמור ולעשות ולקיים... העיר הרב זללה"ה דלשמור היינו מצוות לא תעשה, ולעשות היינו מצוות עשה, אבל לקיים לכאורה היינו בכלל לשמור ולעשות, ויישב בב' פירושם, א' דלקיים היינו לגרום שתתקיים התורה וכמש"פ הרמב"ן על הפסוק ארור אשר לא יקים את דברי התורה, ב' דלשמור ולעשות היינו שלא נעבור על דברי תורה, אבל עדיין צריך סייעתא דשמיא שבאמת נזכה שיתקיימו דברי התורה, למשל מי שלא בדק תפיליו כפי הדין שתפילין אי"צ בדיקה, אבל באמת הם נפסלו, דנמצא שלא עבר על המצוות, אבל נכשל בברכה לבטלה ולא קיים מצוות תפילין, וכן הנותן צדקה למי שאינו ראוי, הוא אמנם שמר ועשה, אבל לא זכה לקיים, כמבואר ב"ק ט"ז ב' שביקש ירמיהו הנביא מהקב"ה על אנשי ענות שאף בשעה שעושים צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגגין כדי שלא יהיה להם שכר גמור של צדקה, - בשביל לזכות שיתקיימו המצוות כפי שראוי צריך להקדים לזה תפילה.

ובגמ' אשכחן בכמה מקומות שנתגלגלו לפעמים דברים שאינם רצויים ע"י אנשים שהתכוונו רק לטובה, עי' סנהדרין ק"ג ב' א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל כו', ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכניה על נביאי הבעל ושגגתו עולה זדון כו', ושגגתה עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג האדמי ולא נהרג שאול ושלשת בניו, - וכי יש צד שיונתן לא רצה לתת לגימה לדוד, אלא שמרוב שהיה נלחם להצלתו כמבואר

בפסוקים כל הענין, לא זכר להאכילו, וכן בכל דבר צריך תפילה מיוחדת לסייעתא דשמיא, ושלא יצא ח"ו מכשול מתחת ידינו.

ובהזדמנות אחרת השיב הרב זללה"ה לשואל בדרך שלישית, דלקיים חוזר למצוות עשה, אלא שלעשות היינו מצוות עשה שקיומם על ידי עשייה, ולקיים היינו מצוות עשה שקיומם בשב ואל תעשה.

וכתוב בשם הגר"ח מואלז'ין ז"ל שרגע אחד של לשמה באמצע הלימוד מקדש את הכל בכח של סתמא לשמה, וכן צריך האדם לכוין את לבו רגע אחד בכל תפלה, שכל תחינותיו על הבנת התורה וקיומה ושאר צרכים, יהיו לתכלית הרצוי' לפניו יתברך, דהיינו שמבקש חננו מאתך דעה בינה והשכל להבין ולהשכיל ולעשות הכל כרצונו ית' מאתנו, כענין שאמרו בגמ' ברכות י"ז א' תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שאף עסק התורה וידיעת התורה והרבצת תורה יהא רק בגלל שזהו רצונו כמו שאמרו ועושה נחת רוח ליוצרו, ואם ידבק מחשבתו רגע אחד בכונה הזו יהא השאר בכח סתמא לשמה, וימחיש לעצמו שהוא מדבר לפני הקב"ה אשר שלחו לזה העולם לתכלית מסוימת, ומעתיר לפניו שיזכהו לעשות שליחותו כראוי, בלי שום כונה עצמית, והרי כולנו בטוחים שרק זוהי חובתנו וע"ז אנו מוסרים את נפשינו, אלא שחסר ההתקשרות במסירת הרצונות שמעורבין בלבנו, וע"י ההתבוננות הזו בתפלה נקדש את הכל לכונה זו.

ביאורים בשאר הבקשות על לימוד התורה

... ובכל מקום יכולין לעורר הרגש בכונה, בין במקום שמוזכרת התורה בפירוש, כגון בברכת והערב נא, ובתפלה ותן חלקנו בתורתך פתח לבי בתורתך, ועוד, ובין באתה בחרתנו, וביעלה

ויבא, ובברכת אבות או"א וגומל חסדים טובים ומלך עוזר
ובאהבה.

בתפילת שמונה עשרה

חנונו מאתך דעה כו', אנו מבקשים מאשר אתך כענין שכתוב
כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, דהיינו הדעת האמיתית ולא
חידוד וסברות בלבד אלא את אשר אתך, ועוד שתהא הדעת
הנכונה לרצות בעסק התורה והמצוות את התכלית המושלמת,
ולא יתערב בה רצונות אחרות, כענין שאמרו תכלית חכמה
תשובה ומע"ט, ואנו מבקשים שיתן לנו את השכל האמיתי
המושלם בכל מעשינו גם בתורה ובמצוות, הן בעשייתם והן
בכוונתם, ובכלל זה בקשה לראות כל מקרה באור השכל הנכון,
ובפרט בענינים שבין אדם לחבירו שהמכשול והטעות מצויים
בהם מאד, ולהתבונן בבקשה זו כל יום לפי צרכיו ועניניו, וזה
לשון המ"ב סי' קט"ז סק"א ולכן צריך לכוין בה כראוי שזה עיקר
השאלה שצריך האדם לשאול מאת הבורא יתברך שיתן לו שכל
ודעת ישר למאוס ברע ולבחור בטוב, עכ"ל.

וכן אמרו מגילה ו' ב' לאוקמי גירסא לזכור תלמודו סייעתא
דשמיא הוא, ובמסכת ע"ז ח' א' כתב רש"י ד"ה מעין שאם
הי' משכח תלמודו יבקש בחונן הדעת, ואמנם אין רגילין להוסיף
בברכות חוץ מרפאינו ושמע קולנו, לפי שאין אנו בקיאים לנסח
ולסיים מעין החתימה ועלולים לשבש הברכה, מ"מ אפשר לכוין
בלב ע"ז, כמ"ש והגיון לבי לפניך.

בא"י חונן הדעת, וכן לשון אתה חונן וחנונו מלשון חנם וגם
מלשון חן וחנוינה כמו חנון ורחום, שהדעת ניתנת מאתו יתברך
במתנת חנם, בחן וחנוינה שהוא לשון רצון ונדיבות, וא"כ הידיעה

הזו לחוד מחזקת את האדם לבקש, כי הרי את זה נותן הקב"ה בחנם, ויש בזה הודאה על הדעת שנתן לנו כבר, וכח הברכה מוריד שפע של נתינת דעת לאדם, כמ"ש בר"ח ובניו דכי מטו למימר מחיה המתים רגש עלמא כי הברכה הזו תביא תחיית המתים, ועל ברכות ל"ה ב' ונפה"ח ש"ב פ"ד ועוד, וכיון שחכמת החכם ג"כ חנם חננוהו, יתחזק כל אדם בבקשתו לחכמה באופן כללי, ולגילוי שכל נכון בכל ענין באופן פרטי.

א"ה, נתבאר בזה עוד במקום אחר:

במכתב הרב זללה"ה "חכמת התורה אינה חכמה חיצונית, אלא היא נפשו וגופו של האדם כפי מה שזוכה בקדושה וטהרת הלב, והרי המטהרין והמטמאין הפוסלים והמכשירים כולם מרועה אחד ניתנו, ובתפלה הננו מבקשים חננו **מאתך**, מה שלא נזכר כיוצא בזה בשום בקשה, ואחרי שזכית להבין ולהשכיל, הנה יש להשתדל שיהיו הדברים מאתו יתברך, ויש להרבות בתפלה ובקשה מקרב לב, וכשהאדם ואוריתא חד, הרי הוא נעשה כמעין המתגבר ונפשו נעימה עליו, ומקומו בין היחידים שבדור, וכבר אמרו ירבה בישיבה ויבקש ממי שהחכמה שלו".

ביאור הדברים, איננו מבקשים דעה בינה והשכל שהיא ידיעת החכמה כחכמת הרפואה והתכונה ושאר עניני החכמות שבעולם, וגם בתורה יש חלק החכמה – לישא וליתן לשאול ולהשיב, אבל אנו מבקשים מושג אחר בידיעת התורה, אנו מבקשים מאיתך דהיינו את התורה שמאיתו יתברך, שיש בה ידיעת האמת וכח השלימות הרוחנית, והדביקות שבהתחברות לתורה, וזהו מה שנוסף כאן מאיתך, אף שגם הרפואה והברכה מאיתך, אלא הכונה לדעה בינה והשכל של התורה שהיא מאיתו יתברך, שמתקבלת על ידי שהאדם מתקרב להקב"ה, ומקבל את

התורה האמיתית, לא רק שיתיישבו הדברים, לא רק שידע לפלפל, לא רק שיקשה ויתרץ, אלא שתהיה תורת אמת, כפי שנתנה הקב"ה.

ועוד ענין יש שרצוננו לקבל את התורה מהקב"ה, דהיינו שישפיע עלינו הקב"ה חכמה להבין את התורה לאמיתה וכדכתיב כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, וכמו שביאר זללה"ה בע"פ עוד ענין בזה, דלכאורה הול"ל חננו דעה, כמו כל הבקשות שמובן שהכל מאתו יתברך, אלא משום שרוצים שיהיה זה רק "מאתו", בלא שום אמצעי.

ומבקשים חננו דוקא כאן, מפני ששאר הבקשות הכרחיות לקיום האדם, וכאן מבקשים מתנת חנם יותר מההכרח, דעה היינו ההבנה היסודית, ובינה להבין דבר מתוך דבר, והשכל, שכל הישר, ולהוסיף בהבנה יותר מאשר דבר מתוך דבר.

השיבנו אבינו לתורתך, שכל נשמת אדם מישראל נחצבה מן התורה, והוא צריך לחזור ולהתחבר למקורו, וזהו לשון השיבנו ולא הביאנו כי זהו מקור נשמתו ושם ביתו, **וקרבנו מלכנו לעבודתך**, לסייענו להתפלל כראוי בקירוב הלב, דעבודת ד' היינו התפילה והקרבנות כמו שמבקשים מהמלך למנותו לשר ועבד בהיכלו, והקב"ה נתן לנו את הזכות להיות מבני היכל המלך לעבדו, שע"ז נתקרב אליו בכל המובנים, וז"ש אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו וקרבנתנו מלכנו לעבודתך שנמסר בידינו כל עניני עבודת היכל המלך שע"י מעשינו מתקיים ההיכל ונבנה ומתפאר, ואם נתרחק מהעבודה יחרב ההיכל, וזהו קרבינו לעבודתך, שתהי' העבודה הזו מסורה בידינו ושנתקרב לעשותה כראוי.

והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, שתתן בלבנו לשוב גם ממה שאין אנו יודעים לשוב, ותהא התשובה בשלמות הרצויה לפניך, וכענין שנאמר לב טהור ברא לי א' ורוח נכון חדש בקרבי, ועוד שתשובה שלימה פירושה שלא יהיו מחיצות מבדילות בינינו, כענין שכתוב ולדבקה בו. - בא"י הרוצה בתשובה כענין שכתוב החפץ אחפץ במות המת כו' כמו שהאריכו בסוף תפלת נעילה, שאע"פ שמגיע לאדם עונש גדול ונקמה על מה שהחריב וקלקל העולמות, הקב"ה רוצה בתשובתו ואע"פ שעי"ז צריך הקב"ה בעצמו לנקות לכלוכיו ולתקנם, כענין שכתוב אם רחץ ד' את צואת בנות ציון, ואעפ"כ הוא רוצה וחפץ בתשובתינו.

ברכות התורה

וראיתי כתוב בשם הגר"א שביום שיברך ברכות התורה בקול ובכונה מובטח לו שלא יכשל בעבירה באותו יום, ועמ"ש לעיל בענין שלא בירכו בתורה תחלה, והנה הברכה על המצוה לעסוק בד"ת, ועל שבחר בנו, והבקשה שיהיו ערבים עלינו ד"ת ונעסוק בה לשמה, וכן יש בתפלת ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו לביהמ"ד וביציאתו, ופעם אמר מרן זללה"ה לאחד שהי' לומד בחבורה שיאמר תפלת ר' נחוניא ויצליח.

מעלת ברכות התורה

וראינו לבאר כאן ברכות התורה, כדי להודות על מתן תורה, ואמרו נדרים פ"א א' שאבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחלה, וכתב הר"ן בשם רבינו יונה שלא היתה התורה חשובה

בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה, והובאו הדברים במ"ב סי' מ"ז סק"ב וכתב דלכן לא הגינה התורה עליהם, והביא מהגמ' שם שאינו זוכה ח"ו להיות לו בן ת"ח עבור זה שאינו נזהר בבה"ת, וכתוב מהגר"א שביום שיברך ברכות התורה בקול ובכונה ומובטח לו שלא יכשל בעבירה באותו יום.

עיקר ברכת התורה

אמרו ברכות כ"א א' אר"י מנין לברכת התורה לפניו מן התורה שנאמר כי שם ד' אקרא הבו גודל לא-לקינו, פרש"י כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמון, כי שם ד' אקרא בברכה אתם הבו גודל לא-לקינו באמון הכי מפרשי לה במסכת יומא, ובמ"ב שם סק"א הביא דברי שאגת אר"י דמסיק שמספק חוזר ומברך דהו"ל ספיקא דאורייתא, וכתב במ"ב דהרמב"ן והרשב"א והחינוך סוברים דברכת התורה מדאורייתא, ועי"ש איך לנהוג למעשה.

ואמרו שם י"א ב' מאי מברך אר"י אמר שמואל אקב"ו וצונו לעסוק בדברי תורה, וגירסת הרי"ף וש"פ וכ"ה בשו"ע על דברי תורה, ור"י מסיים בה הכי הערב נא ד' כו', ורב המנונא אמר אשר בחר כו' והא דרה"מ מעולה שבברכות אר"פ הלכך נימרינהו לכולהו, כ"ה ברי"ף ורא"ש, ונחלקו הראשונים אם הערב נא היא ברכה בפ"ע וגרסינן בלא וא"ו, וזה לפי גרסת הרי"ף ור"י אמר, ול"ג מסיים בה הכי, אבל לגרסא דידן פשיטא שזהו המשך הברכה, ולא משמע דר"י חידש שתי ברכות, וכמו שהוכיחו מהא דאינה פותחת בברוך, וכן מצינו בהמפיל שמוסיפין בה בקשות עי' בגמ' ס' ב' ובהמעביר שינה שם.

ויש לעי' מה חידש רב המנונא בברכתו הרי בפשוטו לכו"ע מברכין ברכה זו בקריאת התורה בביהכ"נ, ואפשר שרה"מ חידש שבברכת התורה יש להודות על כל קבלת התורה ולא על הענין הפרטי של מצות תלמוד תורה כשאר מצות, וע"ז אמרו שהיא מעולה שבברכות, ופרש"י שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל, אבל לעומת זה חסר בברכה זו התייחסות למצות תלמוד תורה, ולכן אמרו בגמ' דנימרינהו לכולהו, שהם באמת שני עניני ברכה, ועוד דסיומא דר' יוחנן לא מצינו לסיומי אדרה"מ.

ולפ"ז אפשר שאין ראוי לברך ברכה אחת ולהפסיק ולברך ברכה שני' לאח"ז, שהרי תיקנו לברך על שני הענינים יחד, והרב זללה"ה מעיקרא נסתפק במי שבירך ברכה אחת והתחיל ללמוד אם יכול לחזור ולברך ברכה שני', דכיון שהחליט לברך ברכה אחת וללמוד כבר יצא יד"ח, אלא שמצא במג"א דחוזר ומברך אח"כ, וכן הדין נותן דכל ברכה שנתחייב בה שוב אינו נפטר ממנה, אבל אכתי י"ל שאין ראוי לחלקם אלא במקום ספק או שעתיד להכנס לספק ע"י שיחזור וישן, אבל כל שמתעורר קודם עה"ש ואינו חוזר לישן יברך שניהם ולא ימתין לברך שני' לאחר עה"ש.

ומהא דאמר ר"י אמר שמואל גופיה שם דמשקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה שמענו שמודה שמואל לדרה"מ שיוצאין בברכת אשר בחר בנו, דהא ברכת אה"ר עיקרה אשר בחר בנו, וברכת הערב נא, ואין בה ברכת אקב"ו.

ביאור הברכות

אשר קדשנו במצותיו, בכל ברכת המצות הברכה היא כללית שקדשנו במצותיו, והפרט של המצוה הוא תוספת ולא עיקר הברכה, שהרי נחלקו בגמ' סוכה מ"ו א' בהיו לפניו מצות הרבה, דרבנן אמרי אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המצות, ופרש"י מצות הרבה ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית מברך אקב"ו על המצות ויוצא ידי כולם, ר' יהודה אומר מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה ואמרו הלכה כר"י שראוי לפרט הברכה, חזינן מזה שעיקר הברכה על שקדשנו במצותיו, כמו שמבקשים קדשנו במצותיך, אתה בחרתנו כו' וקדשתנו במצותיך, וכדכתיב למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לא-לוקיכם, וכתוב קדושים תהיו כי קדוש, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שכל המצות מקרבות אותנו אל הקדושה, בין מצות עשה שהם קדושה בדבר מעשי ולכן יש ע"ז ברכה, ובין מצות ל"ת שהעבירות מטמאות את האדם, והמניעה מהם מקדשתו ע"י שאינו נטמא וע"י שמתגבר על היצה"ר שזהו ג"כ כמעשה חיובי.

לעסוק בדברי תורה, בכל מקום דברי היינו דיבור ממש, ודרשינן דיבור אסור הרהור מותר, וה"נ יש חיוב בדיבור דוקא, ונחלקו הפוסקים אם מברכין על הרהור, ובשו"ע סמ"ז ס"ד כתב המהרהר בד"ת א"צ לברך, ועי"ש במ"ב שהגר"א חולק וסובר שיש מצוה בהרהור דכתיב והגית בו יומם ולילה וכתוב והגיון לבי, הרי דמחשבת הלב נקראת הגיון, ומ"מ כתב בבה"ל שאין זה כדיבור ממש, ובנפש החיים שער ד' מבואר כח הדיבור בתורה וכל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותה העת ממש, וזהו טוב לי תורת פיך כו' עי"ש, והאריך בכל

השער שם במילי דאוריתא ובהבל פיו בתורה ובחיתוך שפתים וקול, ואמנם הדבר קשה לחשוב ולדבר יחד, ומרן זללה"ה הי' חוזר בפיו כמה תיבות מהגמ' שעוסק בה בנעימות הקול, ויחד עם זה הי' מחשב במעמקי הסוגיא והרויח בזה גם כח הדיבור של התורה, וכשלומדים עם חברותא זוכים לזה, וכן כשלומד לעצמו ישתדל להוציא מפיו מה שאין מפריע למחשבה, ומה טוב ומה נעים שינון המשניות לחרוז דברים כנתינתן מסיני, ואפשר לקיים בזה להיות שונה בזמרה, וכדכתיב זמירות היו לי חוקיד.

והערב נא, פרש"י שיהיו ערבים עלינו לעסוק בהם מאהבה, ולפי מה שנתבאר שיש ענין בפה דוקא, ניחא שמוזכר בפינו ובפיפיות עמד, דאת דברי תורתך ג"כ הכונה דיבור כמו תורת פיך, מיהו הבקשה לעריבות של ד"ת היא על החשק לדעת לברר ולהבין, ולשמוח בהם כדבר הערב לחיד, כדכתיב ומתוקים מדבש ונופת צופים, ויתכן שאומרים הערב לרמוז גם לשון ערבות כמו ערוב עבדך לטוב, אנכי אערבנו, כהבטחת כי לא תשכח מפי זרעו.

ונהיה אנחנו וצאצאינו, שורש צאצאים הוא מלשון יציאה, ויש בפסוק גם הארץ וצאצאיה, ואומרים כן על הילדים הקטנים, שמיד בצאתם ילמדו תורה וידעו שמו יתברך, כדאמרין בדורו של חזקיה שלא מצאו תינוק ותינוקת של היו בקיאים בטומאה וטהרה, וזה כולל כל זרעינו, ובתרגום יונתן בכמה מקומות מתרגם צאצאינו בני בנים, והנה תפסו לשון קצרה לכלול הבנים והבנות מקטנותם וכן הדורות הבאים, ונמצא שבצאצאינו כבר כלול זרעך וזרע זרעך, וא"צ לגרסאות צאצאי צאצאינו להרויח מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה, ועי' ע"ז ג' ב' שהקב"ה יושב ומלמד לתינוקות של בית רבן תורה שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים למי

יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים, ואפשר ע"ד הפשט כמו שהמלאך מלמד את האדם במעי אמו כך הקב"ה מסייעם משנולדו, שבלא זה לא היו יכולים ללמוד תורה כדכתיב מגיד דבריו ליעקב וגו' ומשפטים בל ידעום, אבל רש"י פירש דקאי אתינוקות שמתו כשהם קטנים, וכן יש בזוהר שיש ישיבה של מעלה מתנוקות שמתו קטנים.

יודעי שמך, רש"י פירש בכי ידעתי עיקר כולם לשון ידיעה שהמחבב את האדם ומקרבו אצלו יודעו ומכירו, והרמב"ן שם פירש לשום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו תמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל, ובאשרי העם יודעי תרועה פי' הרמב"ן כי הידיעה תאמר על הדביקות ועי"ש, בביאור ענין תרועה והדביקות וסיים ואלו דברים מסתרי תורה כו', וכאן ג"כ ענין יודעי שמך מכירים ודבקים כמו לאהבה את ד' א' ולדבקה בו.

אשר בחר בנו מכל העמים, בכל מקום מוזכר שהקב"ה בחר בנו מכל העמים, ויש לשאול ממה שאמרו שהקב"ה הציע את התורה לכל הגוים ולא רצו לקבלה, כדאר"י ע"ז ב' ב' מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה, ונראה דבאמת הקב"ה בחר בנו מכל העמים כדכתיב לא מרובכם מכל העמים חשק ד' בכם ויבחר בכם וגו' כי מאהבת ד' אתכם ומשמרו את השבועה וגו' ועי"ש ברמב"ן בטעמא דמילתא, ובזה אין טענה לגוים למה בחר בישראל כי יש להם הסיבות הראויות לכך מלבד זכות אבות כמ"ש הרמב"ן שם, אבל לגבי הטענה שיתנו להם ג"כ זכות לקבל התורה שיוכלו להתקרב להקב"ה בלי הבחירה המיוחדת של להיות כישראל, לענין זה החזירה הקב"ה אצל הגוים ליתן להם ג"כ אפשרות זו.

וזהו שטוענים הגוים כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל, והקב"ה משיבם הראשונות ישמיעונו שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם, אבל אין להם טענה למה לא נבחרו כישראל, כי זה אינו מקפח זכותם, ומה שהוסיפו ישראל לזכות זה אינו משלהם, אלא בזכות אבות ובזכות כח אהבתם כמ"ש הרמב"ן.

ואגב אזכיר כשלמד הרב זללה"ה הלכות גרים שמבואר בגמ' שצריכין להתגייר במילה וטבילה והרצאת דמים כמו שנכנסו ישראל תחת כנפי השכינה בסיני, אמר שההגדרה היא שעדיין הקב"ה מסבב עם התורה אצל הגוים ונותן להם אפשרות לקבל התורה כמו במעמד הר סיני.

ונתן לנו את תורתו, ענין נתינת התורה צ"ב, שהרי אינה דבר שאחד נוטלו על חשבון אחר, ואטו אי אפשר ללמד חכמת הרפואה לכל אדם, ולמה נתרעמו המלאכים על נתינת התורה, והשטן בא וחיפש את התורה בשמים ובארץ.

והתשובה לזה נתבארה בנפש החיים שער ד' עי"ש שביאר מהות התורה ואיך משתלשלין ממנה כל העולמות, וכתב ש כמו שבעת הבריאה בה נאצלו ונבראו כולם, כן מאז היא נשמתם וחיותם וקיומם על סדר מצבם, ובלתי שפעת אורה בהם, כל רגע ממש, להאירם להחיותם ולקיימם, היו חוזרים כולם לתוהו ובוהו ממש, ולזאת עיקר חיותם ואורם וקיומם של העולמות כולם על נכון הוא רק כשאנחנו עוסקים בה כראוי, כי קוב"ה ואוריתא וישראל כולה חד, שכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה מודבק ונאחז באות אחת מהתורה והיו לאחדים ממש, ולכן מעת הבריאה שהיתה התורה גנוזה עדיין במקור שרשה הנעלם מכל העולמות עליונים, ומרחוק לבד האירה לכל העולמות להחיותם ולקיימם כו', ומאז שנשתלשלה וירדה כביכול

ממקור שרשה הנעלם לזה העולם, כמאמרם ז"ל בב"ר בא משה והורידה לארץ, כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פיננו והגיונינו בה, והאמת בלתי שום ספק כלל שאם ה' העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחד ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותוהו ח"ו, וכן שפעת אורם או מיעוטו ח"ו הכל רק כפי ענין ורוב עסקינו בה, ולכן אנו מברכים עליה וחיי עולם נטע בתוכנו כענין הנטיעה שנטיעתה כדי לעשות פרי להרבות טובה, כן אם אנו מחזיקים בתורה הקדושה בכל כוחנו כראוי, אנו מנחילין חיי עד וממשיכים משרשה הנעלם למעלה מכל העולמות תוספת קדושה וברכה ואור גדול בכל העולמות כו', וה' אפשר להעתיק כאן כל השער, שכולו מבאר כח התורה וקיום כל העולמות שעל ידה, עי"ש שכל מאמר ומאמר מוסיף פלאות, ולמדנו שהקב"ה נתן לנו את תורתו שהיא קיום כל העולמות וכוחם, עם כל המעלות שאפשר לקבל עי"ז כמבואר שם בנפש החיים, ובדברים מעשיים הרי ההלכה נקבעת בשמים ע"פ פסק ב"ד בארץ, וגם משתנים טבעים בדברים שתלויים בשנים לפי עיבור החדש והשנה של ב"ד, והקב"ה דן את כל העולם בראש השנה לפי קביעת ב"ד מתי ר"ה, נמצא שבאמת נתן לנו את קיום כל העולמות עם כל האחריות שבזה כמ"ש בנפש החיים שם, וזהו מה שהבאנו לעיל דברי רבי עקיבא במס' אבות חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו.

ומה שאומרים תורה ומשנה וברייתא, זהו כדי להסמיך דברי תורה לברכות כמו בכל המצות שמסמיכין המצוה לברכה,

מיהו אין הדבר פשוט בפוסקים אם זה מעכב, וכתב הרב זללה"ה דמי שמבין מה שהוא אומר אע"פ שעכשיו מסיח דעתו ואומר בלא מחשבה כלל, בודאי מקיים בזה מצות תלמוד תורה, והנה ברכת כהנים שהקב"ה לימד את הכהנים איך לברך את בני ישראל אי אפשר לעמוד על סוד הדברים הרמוזים וכלולים בברכה זו, ועי' במדרש רבה עשרות ענינים בזה.

ואומרים משנת אלו דברים נו' להביא דת"ת אין לו שיעור והוא כנגד כולם, והחילוק בין פאה לתרומה שבתרומה צריך לשייר מקצת, ובפאה אמנם צריך לקצור מקצת, אבל משעה שחל מצות פאה יכול לעשות כל שדהו פאה, וכן ביכורים, והראיון היינו ראית פנים ברגל ונחלקו בגמ' אם זה קאי על הקרבן שאין שיעור לגודלו, או שיכול להתראות כמה פעמים שירצה בקרבן אחד, ולע"כ שם, וכן בגמ"ח אין שיעור לגודל המצוה כגון ביקור חולים אחד זמן מועט או מרובה וכן לבקרו כמה פעמים, אבל לבקר חולה אחר לכאורה זוהי מצוה אחרת.

ותלמוד תורה כנגד כולם ולא אמרו גדול מכולם לומר שמכריע את כולם יחד, כי באמת כל הטובות באין מן התורה, והוא המשפיע חסד לכל הנצרכים הנ"ל, כמו שנתבאר בנפש החיים.

התפילה על הלימוד

מעלת התורה שהתקבלה ע"י התפילה

הציפיה של כל צורב לכאורה היא להיות מסודר בידיעת התורה, ולדעת הכל, בבהירות, ובלא צורך בתפילה על כל דבר הקשה, בלי צורך להתחנן "אבינו האב הרחמן", להיות כבר "חכם בעצמו".

אבל אין זה נכון, הפסוק אומר "רוצה השם את יראיו את המייחלים לחסדו".

התורה שאדם מקבל ע"י תפילה שהתפלל, זה נקרא תורה שהוא "יצר" אותה, מה שאין כן תורה שקיבל ע"י שהוא נברא חכם, שזו מתנה שקיבל משמים, ולא נעשה ע"י מעשה שלו.

וכשקוראים פרק קי"ט בתהילים, רואים עד כמה התחנן דוד המלך לידיעת והבנת התורה, ובמסורה איתא שאין בכל הפרק הזה שהוא מאה ושבעים ושש פסוקים שום פסוק שאין בו הזכרת התורה, "אמרתך" או "משפטיך", או "חוקיך", וכיו"ב, חוץ מפסוק אחד ערוב עבדך לטוב, [וג"ז י"ל שאין טוב אלא תורה, והתרגום מפרש ערוב מלשון והערב נא].

בכל הפרק הוא מתפלל ומבקש "הבינני" "למדני" ומובא ממנהי"ל שכשהיה אומר תהילים היה מדלג על פרק קי"ט כי את הפרק הזה היה אומר תמיד.

התורה שאדם מקבל מהקב"ה ע"י תפילה, זו תורה אחרת, ואין טעם לרצות ולהסתדר כאילו בלי התפילה.

מן הראוי להתרגל להתפלל באופן קבוע על לימוד הסוגיא, על פרטי הסוגיא על קושיא פלונית, ולהבין קטע מסוים, בתחילת הסוגיא ובאמצעה ובסופה, וכשהוא מתפלל על דבר פרטי ומאמין בכח התפילה אין ספק שתפילתו תתקבל.

ומלבד עצם מה שזוכה שמתמלאת בקשתו, הנה הוא גם זוכה שהתורה שהוא לומד תהיה יותר לאמיתה של תורה, ולא רק שיתיישבו הדברים על ליבו, אלא זוכה גם שתהיה זו באמת "תורה דיליה", היות והשפעת ידיעתה בעולם נעשתה ע"י כח תפילתו, שהתפלל שיגלו זאת מן השמים, וגם זוכה לקשר תמידי עם הקב"ה.

"הלימוד והתפילה קשורים זה בזה", וכמבואר בגמ' דהא בלא הא לא סגיא, והדבר מצוי שבתחילת הסוגיא כאשר מרגישים היטב את הצורך להתפלל להצלחת הלימוד, מתפללים טוב, אבל כאשר מצליחים להכנס לסוגיא, והדברים מתיישרים ומונחים טוב בענינים, מרגישים כאילו זהו דבר טבעי, וממילא אין צורך דחוף כ"כ להתפלל, שוכחים את העיקר שאין הצלחה בלא תפילה, ושכל ההצלחה של עד עכשיו היא רק מכח התפילה, ושהמשך ההצלחה ג"כ צריך לתפילה, ובכך מאבדים את הקשר עם הקב"ה, ולאט לאט שוכחים, וחושבים שבאמת מסתדרים כבר לבד, ויכולים לדעת ללמוד בלי לבקש, וכשנפסק הקשר נופלים בסוף, ויש להתרגל להתפלל על הפרטים הקטנים שבכל חלק וחלק מחלקי הסוגיא, וכפי שכבר נתבאר^ט.

ט. העתק ממכתבי התעוררות – "על עיון תפלה שאין אדם ניצול הימנו בכל יום באתי, וכפירוש תוספות ב"ב קס"ד ב', ובאמת מה נורא הדבר שניתן רשות לאדם לדבר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה בכל עת, וכבן לפני אביו,

להתפלל על התורה ולהכיר בהצלחה שהיא מכה התפילה

מצוי כשהאדם מתחיל ללמוד ומתפלל טוב ומרגיש סייעתא דשמיא, ואחרי שנכנס למסלול מרגיש כבר שמעצמו לומד טוב, ומאבד את המחויבות להתפלל ולהודות ע"ז, כי מרגיש שעוד הולך לו טוב כמקודם, והוא מאבד בזה את הקשר להקב"ה בתפילה, וזהו חוסר בהכרת הטוב, שבזמן שמרגיש שהולך לו טוב אינו מרגיש מי נותן לו את זה, ומרגיש כאילו יש לו כח מעצמו. **והדרך** הנכונה היא להתפלל על הצלחתו בתורה זאת גם כשמרגיש שהולך לו טוב בלימודו, כי התורה שהאדם מקבל ע"י התפילה היא הרבה יותר אמיתית ונכונה.

ויש להקדים תפילה באופן פרטי על אותה הגמ' והסוגיא שהולך ללמוד, ובזה הוא יראה יותר ס"ד, שכשמתפלל באופן כללי הוא מרגיש פחות שמתחבר לדברים, אבל כשמתפלל על דבר הפרטי ורואה שמתמלאת בקשתו הרי הוא מתחבר יותר לתפילה ולבקשה, וזה נחשב שהוא יצר את זה בכח התפילה שלו, ושהוא הביא את זה לעולם.

ובחפץ חיים הביא מעשה בשני חברים שהסכימו ביניהם שמי שיפטר ראשון יגיע לחבירו ויאמר לו ממה שנארע עמו שם, ואחד מהם מת והגיע לחבירו רק לאח"ז רב, ושאלו למה

ומה גדול הזלזול לדבר מבלי משים, **לעומת** זה הרי התפלה בכונה מהדקת הקשר בין יצור ליצור יתברך, והאדם מתעלה מהבלי העולם לתכלית הנרצה, ואף גם זאת שתפלתו מתקבלת ברצון, ומשאלות לבו מתמלאות לטובה".

הגיע רק עכשיו, ואמר שיש כ"כ הרבה מלאכי חבלה בדרך עד הירידה לעוה"ז ומה שהגיע עכשיו משום ששלחוהו משמים להגיד יישר כח להגר"א על פשט שחידש, ופינו לו את הדרך שיוכל לעבור, וכיון שכבר הגיע לכאן יכל גם לבא אצלו, [ובנ"א, שאחד שמת והגיע אח"כ לבנו, ואמר לו ששלחוהו להגר"א לומר ייש"כ על פירוש שחידש ובדרך כבר עבר אצל בנו, וכתוב שהגר"ח הגיע להגר"א לספר לו כן, ואמר הגר"א שא"כ לא ישלחוהו יותר כיון שסיפר הדברים], ולמדנו מכאן כמה ששמחים בשמים במה שמגלים כאן בתורה, וכך הוא דרכה של תורה שהיא מתכסה צריך לגלותה ע"י העמל.

לחזק את הרגשת הבקשה והציפייה האמיתית

אם אדם היה יודע כמה שהקב"ה מתאוה לתפילתו, ושומע אותו ורוצה לעזור לו, והרי אמרו חז"ל שהקב"ה מצטער בצער של כל אדם וכמו שאמרו סנהדרין מ"א א' בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת כו', הקב"ה רוצה לעזור לו, זה שומע תפילה, כח של תפילה, בין אם מגיע לו או לא מגיע לו, אם מבקש נותנים לו בלי קשר לחשבונות.

אם אדם היה יודע אני מדבר עם מי שהכי יכול לעזור לי ורוצה לעזור לי... רק תבקש!

רק צריך לחשוב רגע שהוא באמת מבקש, לא להיות במצב של "שולחים" בקשות בעלמא "ותן בליבנו להבין ולהשכיל", שולחים בקשות... אם אדם היה חושב רגע אני מדבר עם הקב"ה ואני רוצה את הדבר המסוים הזה, ואני מבקש ממי שיכול לתת לי ורוצה לתת לי, והוא מרגיש שהוא מדבר איתו, כמעט תמיד

הוא יראה שזה עזר, בבקשה שלו אם הוא ירגיש עם מי הוא דיבר
הוא יראה שנתנו לו.

אדם מבקש חכמה, הוא מרגיש שהוא "שלח" איזה בקשה... אבל
אם אדם מבקש אני רוצה להבין את השורה הזו, ואני רוצה
להספיק את האוטובוס הזה, והוא ירגיש שהוא מתבונן עם מי
הוא מדבר ומה הוא מבקש, הוא ירגיש שיש מי ששומע.

כתב הרב זללה"ה במכתב שאדם בתפילה מרגיש אם התפילה
שלו התקבלה, וכנראה שהכוונה לחלק הזה, כמה בן אדם
מרגיש שהוא מדבר עם מי שהוא יכול לתת לו, והוא מרגיש
שהבקשה היא לא משהו רחוק, כאילו מה איכפת לי לבקש, ואם
לא יתן לא יתן, אלא הוא מרגיש שעכשיו זה ניתן לקיום, ולא
משהו גדול שהוא מרגיש שהוא לא מתחבר מספיק לבקשה, -
ולא שאם הבקשה גדולה הבקשה היא רחוקה מלהתקיים, אלא
להיפך הרחב פיך ואמלאהו, אלא שבבקשה גדולה לא מספיק
מצפים שהיא תתמלא מיד.

